

Organizacija i upotreba oružanih snaga

(prikaz saopštenja)

U ovom tematskom području svrstano je 20 saopštenja, čija problematika je neposredno povezana sa tematskom celinom u kojoj su razrađeni osnovni principi strategije oružane borbe i vojne strategije.

Saopštenje general-pukovnika *Milorada Jankovića* »Bitne karakteristike rada Vrhovnog štaba u NOR-u« je veoma značajna i složena tema kada se imaju u vidu uslovi rada Vrhovnog štaba i njegova aktivnost na donošenju i realizaciji odluka od strategijskog značaja. U saopštenju se govori i o radu CK KPJ; dakle, o radu vojno-političkog rukovodstva NOP u celini. Autor posebno analizira i ukazuje na Titovu koncepciju rukovođenja i komandovanja i na izvoriste takve njegove koncepcije nastale još iz perioda od 1937. godine kada je jasno definisao strategiju KPJ u borbi za nacionalno i socijalno oslobođenje naroda. U saopštenju su studiozno pokrenuta mnoga pitanja od fundamentalnog značaja za dalje izučavanje strategije NOR-a. Metod i forme rada i stečena iskustva KPJ pre rata, imali su bitan uticaj na rad VŠ i na koncepciju rukovođenja i komandovanja kao i na brzo donošenje smelih i originalnih odluka oslobođenih svakog šematizma i spoljnih uticaja.

U saopštenju general-potpukovnika *Milorada Mišćevića* »Rad Glavnog štaba Hrvatske na izgradnji i rukovođenju oružanim snagama u NOR-u« analizira se period stvaranja i razvoja glavnog štaba Hrvatske i njegovo izrastanje od Operativnog vojnog rukovodstva CK KP Hrvatske do Glavnog štaba NOV i partizanskih odreda koji je uspešno komandovao brojnim odredima, zatim sa pet štabova zona, a potom i sa pet korpusa i drugim strukturama NOVJ. On je, svakako, bio jedan od najpotpunije organizovanih štabova u NOR, što pruža i korisna saznanja kako po vrlo razvijenoj unutrašnjoj organizaciji i radu štaba, tako i po načinu ostvarivanja rukovođenja brojnim oružanim snagama vrlo razvijene operativne i teritorijalne komponente.

General-pukovnik *Zdenko Ulepić* u temi »Ratno vazduhoplovstvo u strategiji oružane borbe u NOR-u« obrađuje vazduhoplovnu situaciju na jugoslovenskom ratištu i rad Vrhovnog štaba u realizaciji vazduhoplovne komponente kako kroz stvaranje sopstvene tako i kroz angažovanje savezničke avijacije na našem ratištu.

Jedan od najbitnijih zaključaka je da je u toku narodnooslobodilačkog rata na jugoslovenskom ratištu, neprekidno bila prisutna i vazduhoplovna komponenta, pri čemu su karakteristična dva globalna perioda: period apsolutne prevlasti avijacije fašističkih sila do kraja 1943. godine, a u drugom, do kraja rata, izmenjena je vazduhoplovna situacija u korist sopstvene ili savezničke avijacije; drugi period autor deli na uspostavljanje ravnoteže i na sopstvenu prevlast u vazduhu. U saopštenju se naročito ističe uloga avijacije u spasavanju i evakuaciji ranjenika i bolesnika i doturu materijalnih potreba.

U saopštenju general-ppukovnika *Stevana Roglića* »Ratno vazduhoplovstvo u strategiji NOR-a« data je periodizacija RV i TO: period rađanja ratnog vazduhoplovstva, period borbene delatnosti samostalnih eskadrila, period stvaranja vazduhoplovnih jedinica u inostranstvu i njihova borbena aktivnost i period stvaranja i borbena delatnost savremenih vazduhoplovnih jedinica. Autor pokreće raspravu i opovrgava do sada raširena mišljenja da u 1942. godini »nije osnaženo i osavremenjeno« stvaranje vazduhoplovstva sve do 1944. godine samo zbog nepostojanja tehničkih, materijalnih i kadrovskih uslova. Uz uvažavanje ovih razloga, po autoru je osnovni razlog u koncepciji i karakteristikama borbenih dejstava koje su primenjivale partizanske jedinice.

U saopštenju potpukovnika mr *Predraga Pejčića* »Partizanska avijacija u vreme borbe za stratezijsku inicijativu na jugoslovenskom ratištu« dat je teorijski prilaz razvoju i ulozi partizanske avijacije stvorene na bazi ratnog plena, što u istoriji vazduhoplovstva do tada predstavlja originalan način dobijanja, snabdevanja i tehničkog održavanja avijacije kao najsloženijeg vida oružanih snaga. Autor izdvaja partizansku avijaciju od vazduhoplova kao vida oružanih snaga i paralelno prati njen razvoj od prvih aviona do kraja rata, iako je istovremeno postojalo razvijeno vazduhoplovstvo.

U saopštenju kapetana fregate mr *Vladimira Isaića* »Razvoj ratne mornarice i strategije njene upotrebe u NOR-u« zahvaćena je gotovo čitava problematika borbene aktivnosti i saobraćaja na moru i na otocima. Autor je izvršio osnovnu periodizaciju razvoja i dejstva mornarice.

General-major *Milivoje Stanković* u saopštenju »Bitne pretpostavke za stvaranje rodova kopnene vojske u narodnooslobodilačkom ratu« ističe da su koncepcija NOR i uslovi u kojima se razvijao, kao i orijentacija na oružanu borbu, opredeljivali primenu raznovrsnih borbenih dejstava, razvoj oružanih snaga, a time i stvaranje svih rodova kopnene vojske sopstvenim snagama. Karakteristično je da je razvoj skoro svih rodova pratio razvoj oružanih snaga u celini, što se nametalo kao imperativ da bi one odgovorile sve složenijim zadacima i širim zahtevima za izvođenje borbenih dejstava u različitim uslovima, na raznovrsnom zemljištu u napadima na sve veće i utvrđenije objekte, u izvođenju manevara i savlađivanju brojnih prirodnih i drugih prepreka. Sve je to uslovljavalo i potrebu jačanja vatrene moći jedinica. Autor ukazuje da se u rešavanju tih problema nije rukovodilo nikakvim šablonima, tako da se pojedini rodovi vojske javljaju još u ustanku od pojedinih oruđa, vidova, baterija ili tenkovskih oruđa i četa kojih se povremeno moralo odreći da bi se opet stvarali kroz, po autoru, četiri karakteristična razvojna perioda. Autor zaključuje da oružane snage ne bi mogle izvršiti tako grandiozno delo sa usitnjenom gerilskom taktikom i samo lakim naoružanjem i zato su rodovi kopnene vojske povećali vatrenu i manevarsku sposobnost jedinica, što je bila i osnovna pretpostavka za njihov razvoj i izgradnju i za određivanje njihovog mesta i uloge u strategiji oružane borbe.

General-potpukovnik *Rade Čorak* u saopštenju »Brigadni sistem organizacije i načela upotrebe«, na koncizan način pokreće probleme koji zaslužuju izuzetnu pažnju. To proističe iz činjenice da je rukovodstvo NOP, opredeljujući se na stvaranje brigada u vrlo kritičnoj situaciji, pronašlo odgovor na mnoga otvorena pitanja daljeg razvoja oružane borbe i vojne organizacije. Autor ističe da je brigadni sistem pokazao sve prednosti u uslovima razvoja originalne ratne veštine NOR, primenjujući sve više kombinovana dejstva i maksimalnu dinamiku, operativnost i inicijativu. To je omogućilo da se trajno zadrži strategijska inicijativa na jugoslovenskom ratištu koju je nosilo skoro 300 brigada NOVJ.

General-major *Ljubivoje Pajović* u saopštenju »Stvaranje operativnih i strategijskih sastava i način njihove upotrebe« analizira potrebe koje su uslovljavale privremeno združivanje jedinica kao i organizacijsko-formacijsko ukрупnjivanje operativnih sastava, radi izvršavanja sve većih borbenih zadataka i vođenja bojeva i operacija. Iako su tokom rata stvarane sve veće jedinice i štabovi od odreda i brigada do armija, bilo je nužno stvaranje i privremenih sastava i štabova na svim etapama rata, radi izvršavanja jednog ili više zadataka.

taka, za kraći ili duži period postojanja. Autor je dao podatke o velikom broju privremenih grupacija koje nisu imale unificiran sastav ili stalnu organizaciju, zaključujući da postojanje šarenila u nazivima štabova i operativnih sastava ne narušava ustaljenu organizaciju, već odražava elastičnost delovanja rukovodstava i štabova.

General-pukovnik *Ivan Mišković* u saopštenju »Vojna pozadina i strategija NOR-a (sa težištem u Sloveniji)« govori o vojnopozadinskim komandama i organima kao sastavnom delu teritorijalne komponente oružanih snaga. Autor je analizirao funkcije vojnopozadinskih organa kao vojne, političke i ekonomske i kao elemenat koji je bio spona između narodne vlasti, naroda i njegove vojske, ističući da je to u vojnoj organizaciji NOP-a bio značajan faktor. Po autoru, vojne vlasti u pozadini zajedno sa partizanskim odredima sačinjavali su teritorijalnu komponentu oružanih snaga na oslobođenim i neoslobođenim teritorijama.

General-major *Slavko Bunčić* i pukovnik mr *Manojlo Babić* u saopštenju »Bitne pretpostavke stvaranja i razvoja oklopno-mehanizovanih jedinica i glavna obeležja njihove upotrebe i dejstava u NOR-u 1941. do 1945. godine« ukazuju da su tokom čitavog NOR-a manje ili više bila prisutna oklopno-mehanizovana sredstva (tenkovi, tankete i drugo) na strani oslobodilačkih snaga, te iako su to u početnom periodu rata bili retki malobrojni sastavi, njihovo prisustvo na bojištu zaslužuje pažnju za razmatranje. U razvoju oklopnih jedinica oni ističu tri karakteristična perioda: prvi, od ustanka do kapitulacije Italije kad se raspolaže samo sa pojedinim oruđima, a od formacija vod, eventualno četa; drugi od kapitulacije Italije do operacija za oslobođenje Dalmacije i Hercegovine 1944. kad postoje četa, bataljon, odred; treći od tada do kraja rata kada su formirane dve brigade. Autori ističu uspešan manevr tenkova na kraškom zemljištu, a osobito manevr 2. tenkovske brigade od Beograda do Celja, pri čemu je morala savladivati sve vodene i druge prepreke, sa minimalnim inženjerskim jedinicama i uz nedostatak maziva i goriva.

Potpukovnik *Radivoje Anđelić* u saopštenju »Stvaranje, razvoj i upotreba artiljerije u NOR-u« iznosi opšte podatke o stvaranju artiljerije od pojedinih zarobljenih oruđa, koja su više puta postojala ili nestajala ali uvek bila prisutna na ratištu, dok se artiljerija nije razvila kao rod vojske do nivoa divizionu i brigada krajem rata. Dokazujući tezu o značajnoj ulozi artiljerije, autor je dao podatke o broju oruđa, municije, zadacima i dejstvu artiljerije u pojedinim operacijama i bojevima u NOR, što je prema njemu pozitivno uticalo i na kvalitet oružane borbe.

Tema »Titova strategija ekonomike narodnooslobodilačkog rata u Jugoslaviji«, general-pukovnika dr *Đoka Ivanovića*, šira je studija o ekonomskim problemima u NOR-u. Analizom Titove ratne strategije u oblasti ekonomike, autor je svoje postavke dokazivao izvodima iz mnogih naređenja, uputstava i direktiva Vrhovnog komandanta. On pokreće i analizira značajna pitanja kao što je jedinstvo ratne ekonomike, polazeći od stavova vojno-političkog rukovodstva, od rezultata praktične realizacije stavova, što je i logično kada se ima u vidu ono što je Engels pisao da »možda ništa nije tako ovisno od ekonomike kao vojska i flota«. Razrađujući snabdevanje i ulogu pojedinih organa u tome, kao NOO, vojnih vlasti u pozadini i pozadinskih organa partizanskih jedinica, autor analizira efikasnost njihovog rada u svakoj etapi razvoja oružanih snaga i materijalnih organa, potencira značaj racionalne organizacije potrošnje i povezivanje vojnih jedinica i organa sa svojom bazom, tj. narodom.

U saopštenju »Uticaj materijalnog faktora na organizaciju i upotrebu oružanih snaga u NOR« general-potpukovnika *Dragoljuba Moravčića* i pukovnika *Marjana Vidas*a, učinjen je valjan napor i dat doprinos u pokušaju da se teorijski uopšti ova tematika. Obrađena su sledeća pitanja: Značaj materijalnog faktora u strategiji oružane borbe; o uzajamnim odnosima bitnih faktora za vođenje oružane borbe kao: politika, strategija, ekonomika i njihovo uzajamno prožimanje u NOR-u; organizacija i funkcionisanje materijalnog faktora u pojedinim etapama; uticaj prostora na snabdevanje i pitanje radne snage kao činioca materijalnog obezbeđenja. Autori dokazuju da je snaga tog sistema bila u razvoju i angažovanju svih subjekata od Partije do organizacije određenih službi snabdevanja, pri čemu je oslonac na sopstvene snage bio presudan faktor.

Potpukovnik *Živorad Milanović* u saopštenju »Iskustva u organizaciji i radu intendantske službe u NOR-u« ukazuje na značaj, organizaciju i rad intendantske službe u sve tri etape razvoja oružanih snaga, na specifičnosti razvoja u pojedinim pokrajinama i jedinicama, na ulogu vojnopolitičkog rukovodstva koje stalno prati i usmerava njen rad kao izraz opšte brige za borce, za njihovu ishranu i odevanje, što je sastavni deo svih napora za vođenje oružane borbe i rata u celini.

U saopštenju mr *Radomira Bulatovića* »Neka iskustva u izradi i opravci oružja u toku NOB na području Bosne i Hercegovine« izneti su podaci savremenika, te autor zaključuje da je oslobođenje čoveka razvilo samostvaralaštvo kod boraca, kod naroda i simpatizera oslobodilačke borbe, i da su tako oslobođeni ljudi mogli stvoriti i ono što je bilo teško zamisliti.

General-potpukovnik dr *Hajro Kulenović* u saopštenju »Iskustva sanitetske službe u NOR-u« iznosi osnovne faktore koji su omogućili uspešno delovanje ove službe u skladu sa zahtevima i potrebama oružane borbe.

U krajnje nepovoljnim uslovima vođenja NOR svestranim i elastičnim delovanjem pronađeni su originalni izvori snabdevanja sanitetskim materijalom, kadrovima i drugim potrebama, što kao iskustvo može biti od interesa za prilagođavanje ove službe potrebama ONOR-a. U strategijskim razmerama uspeh sanitetskog zbrinjavanja najpotpunije je predstavljen podatkom da je 70% svih povređenih i bolesnih ponovo vraćeno u borbeni stroj, što je na nivou rezultata i najrazvijenijih armija iz drugog svetskog rata. Autor ističe činjenicu da su se komandanti i štabovi u svim situacijama brinuli o ranjenicima, čime je ovo pitanje podignuto na visok nivo odgovornosti svih učesnika u borbi, a o borcu ranjeniku je razvijen pravi kult, tako da briga o ranjenim borcima nije nikada bila briga samo sanitetske službe, nego pre svega štabova i starešina.

General-potpukovnik prof. dr *Đorđe Dragić* u saopštenju »Zbrinjavanje povređenih i obolelih na privremeno zaposednutoj teritoriji u NOR-u i značaj tih iskustava za ONOR«, poistovećuje rad u uslovima partizanskog rata sa uslovima rada na PZT u eventualnom ratu. Interesantno je zapaziti organizaciju sistema lečenja »evakuacije u mestu«. Posebnu pažnju privlači način rada i manevar hirurzima i hirurškim mobilnim ekipama koje su nekad radile i na 200 metara od neprijateljskog rasporeda, neposredno u borbenoj liniji. Saopštenje je bogato konkretnim primerima stvaranja velikog broja bolnica na oslobođenim teritorijama koje su prerasle u prave medicinske centre, zatim stvaranje ilegalnih bolnica, ostavljanje i lečenje ranjenika u podzemnim skloništima i u kućama, lečenje i u neprijateljskim bolnicama kao i evakuacija vazдушnim putem u savezničke bolnice ili evakuisanje iz Slovenije i Podravnine na oslobođenu teritoriju iza linije rasporeda armija, u jesen 1944. godine.

Saopštenje »Briga o ranjeniku bitan faktor borbenog morala u toku NOR-a«, pukovnika mr dr *Aleksandra Radića*, analizira istorijsko-tradicionalne i društvene korene izuzetne brige o ranjeniku koji je postao pojam i kult. Posebno ukazuje na ulogu druga Tita ne samo kao vojskovođe nego kao humaniste, koji je u svim najsloženijim situacijama pokazao izuzetnu brigu za ranjenike, što predstavlja izraz morala i etike jedne revolucije. Dok je u ranijim ratovima ranjenik predstavljao taktički problem, tj. izvlačenje neposred-

no sa bojišta, u NOR-u su ranjenici postali operativni, strategijski i moralni faktor. Tako je ranjenik bio jedan od najvažnijih elemenata političkog faktora NOR-a.

Pukovnik prof. dr *Milanko Jovičević* u saopštenju »Prilog izučavanju medicinsko-psihološke problematike NOR-a u sistemu razvoja i strategije oružane borbe« obrađuje važna pitanja koja su bila prisutna u svim ratovima pa i u NOR. U pristupu temi više se polazi od sadašnjih nego od uslova iz perioda NOR-a, a o pitanjima psihofizičkog stresa i psihofiziologije u ratu — verovatno zbog nedostataka podataka — primeri su uzeti iz ratujućih armija iz drugog svetskog rata, iako je takvih pojava koje zaslužuju analizu, kako sa medicinskog tako i sa vojnog i političkog stanovišta, bilo i u NOR-u.